

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Грищука Максима Олександровича
на тему «Правове забезпечення антикорупційної діяльності:
загальнотеоретичний аспект»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08-Право за спеціальністю 081-Право

Актуальність теми дисертаційної роботи. Оцінюючи зміст дисертаційного дослідження Грищука Максима Олександровича, слід зазначити, що його тема має актуальний та своєчасний характер як для теорії, так і практики правового забезпечення антикорупційної діяльності в Україні. Адже запобігання та протидія корупції є важливим напрямком державної політики, спрямованим на захист економічних інтересів держави, забезпечення стабільності її демократичних інститутів і цінностей, дотримання принципів правопорядку, належного управління, чесності й прозорості та формування позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Як зазначає дисертант, динамічність суспільно-політичного, економічного і правового життя держави та її міжнародного середовища потребує поглибленого комплексного дослідження теоретико- та історико-правового аспектів виникнення і протидії корупції, аналізу нормативно-правового забезпечення та інституційних особливостей антикорупційної політики, наукового обґрунтування розробки стратегії запобігання та протидії корупції як складової антикорупційної політики держави з урахуванням міжнародного досвіду у цій сфері.

Необхідність адаптації антикорупційної діяльності України до умов воєнного стану та євроінтеграційних вимог потребує пошуку нових підходів до комплексного дослідження правового забезпечення та формування фундаментальних основ і ефективних механізмів запобігання і протидії корупції. Саме тому тема дисертаційного дослідження є актуальною як з наукової, так і з практичної точки зору.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає положенням Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22. 12.2023 р. № 1203-р, Зasad державної антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії) на 2021–2025 роки (Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-ІХ); Державної антикорупційної програми на 2023– 2025 роки (Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220), теми науково-дослідної роботи кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету («Тенденції розвитку держави і права України (XX – п. чв. XXI ст.)» (державний реєстраційний номер 0117U000144)

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, достатньо обґрунтовані, та є результатом всебічного аналізу правових норм, наукових концепцій, а також практичних аспектів правозастосування з досліджуваної теми. Дисертант використав достатню кількість сучасних загальнонаукових (діалектичний, системно-структурний, історичний, логіко-семантичний, формально-логічний, соціологічний і статистичний, прогнозування і моделювання) та спеціально-наукових методів (формально-догматичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, тлумачення норм права), які забезпечують об'єктивність та глибину аналізу.

В основу дисертаційної роботи покладені фундаментальні дослідження з проблем теорії та історії держави і права, адміністративного права і процесу, кримінального права і процесу, теорії правоохоронної діяльності тощо, нормативно-правові акти України, міжнародних організацій і зарубіжних країн у сфері антикорупційної діяльності.

Емпіричну базу дослідження сформували офіційні статистичні дані діяльності антикорупційних органів України та іноземних установ, матеріали судової практики, звіти про діяльність спеціалізованих органів влади, відповідальних за реалізацію антикорупційної діяльності в Україні.

Обґрунтовуючи ті чи інші положення, автор опирається на дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, вміло обґрунтовує власні судження, висновки та пропозиції. Дисертант проаналізував значний масив літературних джерел (277 найменувань), на кожне з яких дано вірне посилання. Вказане засвідчує не лише академічну добросовісність автора, а й глибину проведеного ним дослідження.

Аналіз змісту дисертації засвідчує, що її автор володіє належним рівнем проведення наукового аналізу, формування та узагальнення обґрунтованих висновків.

Розгляд та вирішення поставлених завдань дозволили дисертанту досягнути поставленої мети дослідження. Достовірність наукових положень підтверджується значною кількістю публікацій. Загалом представлені результати дослідження є цілком обґрунтованими, автор кваліфіковано підсумував проведену роботу, що відповідає заявленим вимогам.

Наукова новизна, представлена у дисертації, її основні наукові положення, висновки та рекомендації. Дисертаційна робота є комплексним дослідженням правового забезпечення антикорупційної діяльності. Оцінюючи основні здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на окремі результати, що є новими. Так, заслуговують схвалення запропоновані автором визначення термінів «корупція», «антикорупційна політика», «антикорупційна діяльність», «політика у сфері запобігання і протидії корупції», «механізм протидії корупції».

Уперше дисертантом комплексно проаналізовано особливості організації та функціонування системи антикорупційної діяльності в Україні як соціально-правового явища на теоретико-правовому та практично-правовому рівнях на основі аналізу міжнародного законодавства і досвіду антикорупційної політики в окремих державах.

Доведеною і обґрунтованою вважаємо пропозицію Грищука М.О. щодо доповнення Закону України «Про запобігання корупції» положеннями про мету, завдання, принципи, суб'єкти, об'єкти, пріоритетні напрями, засоби та заходи антикорупційної діяльності держави.

У тексті дослідження дисертантом вміло обґрунтовано пропозицію про необхідність чіткого нормативно-правового забезпечення процедури аудиту діяльності НАБУ та сформульовано перелік завдань функціонування антикорупційних механізмів.

Загалом, пропоновані положення, що виносяться на захист є авторськими, чітко сформульовані, логічні, науково виважені та обґрунтовані у роботі, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Оцінка змісту дисертації. У роботі Максима Грищука порушено фактично не розроблені раніше наукові і практичні проблеми, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати, сформувати низку корисних пропозицій. Окреслена мета, а також поставлені для її реалізації завдання, визначили структуру роботи, яка є цілком логічною, виваженою і такою, що охоплює великий обсяг важливих аспектів дисертаційного дослідження. Детальне ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що дисертанту вдалося розкрити загальнотеоретичний аспект правового забезпечення антикорупційної діяльності.

Перший розділ дисертації стосується сутності та етапів становлення, антикорупційної діяльності. У ньому розглянуто теоретико-методологічні підходи до вивчення корупції як соціально-правового явища, проаналізовано її сутність, прояви, структуру, форми та рівні. Окремо охарактеризовано історико-правовий процес виникнення та протидії корупції від найдавніших часів (появи перших держав) до кінця першої чверті XXI століття.

Другий розділ присвячено аналізу чинної нормативно правової бази у сфері запобігання та протидії корупції та дослідженню структури інституційної системи антикорупційної діяльності в Україні. Також дисертантом представлено критичний аналіз функціонування інституційної системи антикорупційної політики в Україні.

У третьому розділі дисертації здійснено аналіз стратегії запобігання та протидії корупції як складової антикорупційної політики держави. Зокрема досліджено актуальні аспекти державної політики у сфері запобігання і протидії

корупції, шляхи удосконалення механізмів протидії корупції в Україні, міжнародний досвід антикорупційної діяльності.

Серед висновків, що заслуговують на увагу, слід відзначити, авторське визначення механізму протидії корупції як юридичної конструкції, що вміщує систему адміністративно-правових засобів національного та міжнародного антикорупційного законодавства, що виявляються у формі вимог, заборон та обмежень, встановлених для забезпечення якісного регулювання суспільних відносин запобігання і протидії корупції.

Також варто погодитися із авторською позицією про те, що характерною особливістю створення новітніх антикорупційних органів є вплив більшою мірою зовнішніх, аніж внутрішніх чинників, що проявляються у необхідності виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань.

Загалом, теоретичні та практичні висновки, що містяться в дослідженні, спрямовані не лише на вирішення виявлених в ході дослідження проблем, а й можуть стати підґрунтям для подальших наукових пошуків у досліджуваній сфері відносин.

Структура і зміст роботи відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (277 найменувань) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 250 сторінок, з яких основний текст – 185 сторінок, список використаних джерел – 31 сторінка, додатки на 17 сторінках.

Особистий внесок здобувача. Теоретичні положення та розробки в межах дослідження, зокрема ті, які характеризують його наукову новизну та практичне значення результатів, отримані автором особисто.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Наукове значення результатів дисертаційного дослідження полягає в узагальненні теоретичних положень попередніх досліджень та практичних рекомендаціях стосовно удосконалення законодавства України, яке регламентує діяльність у сфері запобігання і протидії корупції.

Обґрунтовані у дисертаційному дослідженні наукові висновки та пропозиції може бути використано:

у науково-дослідній сфері – для наступних наукових досліджень проблематики антикорупційної діяльності в Україні та інших країнах;

у правотворенні – у процесі вдосконалення законодавства України у сфері запобігання та протидії корупції;

у правозастосовній діяльності – у практичній діяльності правоохоронних органів, насамперед спеціалізованих інституцій, наділених повноваженнями реалізовувати функцію запобігання та протидії корупції;

у навчальному процесі – при розробці підручників і навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів та викладання навчальних дисциплін «Теорія держави і права», «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Правові інституції України», «Міжнародне публічне право», «Охорона прав і свобод людини у публічному праві», що викладаються для студентів юридичного факультету, які навчаються за програмами освітніх ступенів «бакалавр» і «магістр» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес юридичного факультету ЗУНУ № від 10.09.2024 року).

Повнота викладу результатів дослідження в публікаціях. Основні положення і висновки дисертації викладені у дванадцяти наукових публікаціях, з яких: п'ять статей в українських фахових виданнях з юридичних наук, одна стаття у закордонному науковому періодичному виданні, індексованому в міжнародних наукометричних базах, шість тез доповідей на міжнародних наукових конференціях.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація на тему «Правове забезпечення антикорупційної діяльності: загальнотеоретичний аспект» не містить порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації, її окремих положень та оформлення. Оцінюючи зміст дисертації в цілому позитивно, слід звернути увагу на наявність у ній окремих дискусійних положень, зокрема:

1. На сторінці 187 дисертації автор пропонує створити реєстр підприємств, щодо яких відкрито адміністративне чи кримінальне провадження за корупційні діяння та недопущення таких підприємств до участі у державних закупівлях, тендерах та інше отримання замовлень із державного чи місцевого бюджетів. Однак, така позиція дисертанта суперечить принципу презумпції невинуватості. Відповідно до статті 2 Кримінального Кодексу України особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Тому вважаємо, що факт відкриття кримінального провадження не може бути підставою для внесення юридичної особи в запропонований реєстр, обмеження її прав та застосування заходів кримінально-правового характеру, не передбачених законом.

Також адміністративна відповідальність передбачена законом лише за правопорушення, пов'язані з корупцією, суб'єктом яких не може бути юридична особа.

2. На сторінках 155-156 дисертації дисертант пропонує наділити Координаційну робочу групу з питань антикорупційної політики повноваженнями моніторингу законодавства у сфері повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, та зобов'язати таку групу готувати щоквартальний звіт про виявлені ризики Національному агентству з питань запобігання корупції. Проте, відповідно до ч. 2 статті 18⁻² Закону України «Про запобігання корупції» Координаційна робоча група з питань антикорупційної політики створюється як консультативно-дорадчий орган, з метою сприяння координації дій органів державної влади щодо реалізації Антикорупційної стратегії і виконання заходів державної антикорупційної програми з її виконання, підготовки пропозицій щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики. Під час публічного захисту вважаємо за доцільне надати аргументацію щодо доцільності наділення Координаційної робочої групи з питань антикорупційної політики повноваженнями, не властивими для цього органу; та пояснити, яким чином запропоновані положення узгоджуватимуться із положеннями статті 55 Закону України «Про

запобігання корупції», яка визначає суб'єктів та порядок проведення антикорупційної експертизи.

3. У висновках до розділу 3 (стор. 194) автор пропонує розширити розуміння поняття корупційні діяння, та включити у дану категорію отримання винагороди, подарунка, подяки, на суму понад 400 грн. На сьогодні порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків не є корупційним діянням, а визначено законодавцем як правопорушення, пов'язане з корупцією, за яке передбачено адміністративну відповідальність. Відповідно, за корупційні правопорушення законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Тому під час публічного захисту автору варто аргументувати свою позицію щодо криміналізації отримання винагороди, подарунка, подяки. А також пояснити, чи доцільно, з позиції суспільної небезпеки діяння, встановлювати кримінальну відповідальність за отримання подарунка вартістю 400 грн, чи, можливо, варто передбачити більшу вартість, яка не буде мати конкретного числового значення, а розраховуватиметься на основі неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

4. На сторінці 121 дисертації автор наголошує, що підвищення результативності роботи НАБУ та САП полягає в покращенні взаємодії між цими антикорупційними інституціями, в тому числі на основі удосконалення нормативно-правового забезпечення. У зв'язку із зазначеним, варто було б у контексті дослідження сформулювати авторське бачення щодо можливих напрямків та механізмів удосконалення такої взаємодії.

Наведені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію рецензента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку наукової праці дисертанта.

Загальний висновок. Дисертація Грищука Максима Олександровича «Правове забезпечення антикорупційної діяльності: загальнотеоретичний аспект», подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною, завершеною науковою

працею, виконаною на належному теоретичному рівні, має практичне значення та відповідає всім вимогам, які ставляться до такого виду робіт.

За актуальністю, змістом, повнотою вирішення поставлених завдань, науковою новизною отриманих результатів, дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Гришук Максим Олександрович заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та судочинства Західноукраїнського
національного університету

Роксолана ГРЕЧАНЮК

Підпис: *Роксолана Гречанюк*
Завіряю: *Аліна Семиш*
НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ

